

Regaining Equality, Restoring Eden

Prof. Michah Gottlieb

Limmud 2022

Paulo Freire, *Pedagogy of the Oppressed*, 1970

א.

“At a certain point in their existential experience the oppressed feel an irresistible attraction towards the oppressors and their way of life. Sharing this way of life becomes an overpowering aspiration. In their alienation, the oppressed want at any cost to resemble the oppressors, to imitate them, to follow them.”

2. Exodus 16:2-3

In the wilderness, the whole Israelite community grumbled against Moses and Aaron. The Israelites said to them, “If only we had died by the hand of God in the land of Egypt, when we sat by the fleshpots, when we ate our fill of bread! For you have brought us out into this wilderness to starve this whole congregation to death.”

ב. שמות ט"ז:ב-ג'

(ב) (וילינו) [וילוננו] כָּל־עֵדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר: (ג) וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי־יִתֵּן מוֹתָנוּ בְּיַד־ה'
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתָּנוּ עַל־סֵר הַבָּשָׂר
בְּאֹכְלֵנוּ לֶחֶם לָשֹׁבַע כִּי־הוֹצֵאתָם אֶתָּנוּ
אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית אֶת־כָּל־הַקְהָל
הַזֶּה בָּרָעַב: {ס}

3. **Numbers 11:5**

We remember the fish that we used to eat for free in Egypt, the cucumbers, the melons, the leeks, the onions, and the garlic.

ג. במדבר י"א:ה'

זָכַרְנוּ אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם
אֶת הַקִּשְׁאִים וְאֶת הָאֲבִטְחִים וְאֶת־הַחֲצִיר
וְאֶת־הַבָּצְלִים וְאֶת־הַשּׁוּמִים:

4. *Emotional and psychological traits*

Jews acquired during Egyptian slavery

ד.

1. Suspiciousness and lack of trust
2. Anxiety about not having enough
3. Focus on food and eating
4. Romanticizing wealth accumulation

5. **Exodus 16:14-19**

When the fall of dew lifted, there, over the surface of the wilderness, lay a fine and flaky substance, as fine as frost on the ground. When the Israelites saw it, they said to one another, "What is it?" —for they did not know what it was. And Moses said to them, "That is the bread which God has given you to eat. This is what God has commanded: Each household shall gather as much as it requires to eat—an *omer* to a person for as many of you as there are; each household shall fetch according to those in its tent." The Israelites did so, some gathering much, some little. But when they measured it by the *omer*, anyone who had gathered much had no excess, and anyone who had gathered little had no deficiency: each household had gathered as much as it needed to eat. And Moses said to them, "Let no one leave any of it over until morning."

ה. שמות ט"ז:י"ד-י"ט

(יד) וַתֵּעַל שְׁכַבֶּת הַטֹּל וְהָיָה עַל־פְּנֵי
הַמִּדְבָּר דֶּק מַחֲסֵפֶס דֶּק כַּפָּף עַל־הָאָרֶץ:
(טו) וַיֵּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ
אֶל־אָחִיו מִן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מֶה־הוא
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן
ה' לָכֶם לֶאֱכֹלָה: (טז) זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה
ה' לִקְטוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אֲכָלוּ עֹמֶר
לְגִלְגֹּלֶת מִסֹּפֶר נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ לְאִשְׁר
בְּאֵהָלוֹ תִקְחוּ: (יז) וַיַּעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּלְקְטוּ הַמֶּרְבֶּה וְהַמְּעֵיט: (יח) וַיִּמְדּוּ
בְּעֹמֶר וְלֹא הָעֲדִיף הַמֶּרְבֶּה וְהַמְּעֵיט לֹא
הִחְסִיר אִישׁ לְפִי־אֲכָלוֹ לִקְטוּ: (יט) וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אֶל־יֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר:

6. **Exodus 16:20**

But they [the Israelites] paid no attention to Moses; some of them left of it until morning,

ו. שמות ט"ז:כ'

(כ) וְלֹא־שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּתֵרוּ אֲנָשִׁים
מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וַיֵּרָם תּוֹלָעִים וַיִּבָּאֲשׁ וַיִּקְצֹף

and it became infested with maggots and stank. And Moses was angry with them.

עֲלֵהֶם מִשָּׁה:

7. *The Six Orders of the Mishnah*

.ז

1. *Zera'im*: laws relating to prayer, charity, and agriculture
2. *Mo'ed*: laws relating to the Sabbath and festival
3. *Nashim*: laws concerning marriage and divorce
4. *Nezikim*: civil and criminal law, laws of government and warfare
5. *Kodshim*: laws relating to sacrificial rites, the Temple, and dietary law
6. *Taharot*: laws of ritual purity and impurity

8. **Exodus 20:8-11**

Remember the sabbath day and keep it holy. Six days you shall labor and do all your work, but the seventh day is a sabbath of your God you shall not do any work—you, your son or daughter, your male or female slave, or your cattle, or the stranger who is within your settlements. For in six days God made heaven and earth and sea—and all that is in them—and then rested on the seventh day; therefore God blessed the sabbath day and hallowed it.

שמות כ':ח-י"א

.ח

(ח) זָכוֹר אֶת-יְיָ הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: (ט)
שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלֶאכֶתְךָ: (י)
וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
לֹא-תַעֲשֶׂה כָל-מְלֶאכֶה אַתָּה | וּבִנְךָ וּבִתְּךָ
עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתְּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר
בְּשַׁעְרֶיךָ: (יא) כִּי שֵׁשֶׁת-יָמִים עָשָׂה ה'
אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ אֶת-הַיָּם
וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
עַל-כֵּן בֵּרַךְ ה' אֶת-יְיָ הַשַּׁבָּת
וַיְקַדְּשֶׁהָ: (ס)

9. **Deuteronomy 5:12-15**

Observe the sabbath day and keep it holy, as your God has commanded you. Six days you shall labor and do all your work, but the seventh day is a sabbath of your God; you shall not do any work—you, your son or your daughter, your male or female slave, your ox or your ass, or any of your cattle, or the stranger in your settlements, so that your

דברים ה':י"ב-ט"ו

.ט

(יב) שָׁמֹר אֶת-יְיָ הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר
צֻוֶּה | ה' אֱלֹהֶיךָ: (יג) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד
וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלֶאכֶתְךָ: (יד) וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל-מְלֶאכֶה
אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וְשׁוֹרְךָ
וַחֲמֹרְךָ וְכָל-בְּהֶמְתְּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ
לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ: (טו) וְזָכַרְתָּ

male and female slave may rest as you do.
Remember that you were a slave in the land of Egypt and your God freed you from there with a mighty hand and an outstretched arm; therefore your God has commanded you to observe the sabbath day.

כִּי־עֲבַד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצֵאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבְזֹרֶעַ נְטוּיָה עַל־כֵּן צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת: {ס}

10. **Leviticus 25:1-7**

God spoke to Moses on Mount Sinai: Speak to the Israelite people and say to them: When you enter the land that I assign to you, the land shall observe a sabbath of God. Six years you may sow your field and six years you may prune your vineyard and gather in the yield. But in the seventh year the land shall have a sabbath of complete rest, a sabbath of God: you shall not sow your field or prune your vineyard. You shall not reap the aftergrowth of your harvest or gather the grapes of your untrimmed vines; it shall be a year of complete rest for the land. But you may eat whatever the land during its sabbath will produce—you, your male and female slaves, the hired and bound laborers who live with you, and your cattle and the beasts in your land may eat all its yield.

וַיֹּקְרָא כ"ה:א'-ז'
(א) וַיֹּדְבַר ה' אֶל־מֹשֶׁה בְּהָר סִינַי לֵאמֹר:
(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם וְשַׁבְתָּהּ הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה': (ג) שָׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךְ וְשָׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר כַּרְמְךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: (ד) וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבָּת שַׁבְתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַה' שָׂדֶךְ לֹא תִזְרַע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמַר: (ה) אֵת סִפְיֹה קִצְרֹךְ לֹא תִקְצֹר וְאֶת־עֲנָבֶיךָ גִּזְרֹךְ לֹא תִבְצֹר שָׁנָת שַׁבְתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ: (ו) וְהָיְתָה שַׁבָּת הָאָרֶץ לָכֶם לֹא־כֹלָה לָךְ וּלְעַבְדְּךָ וּלְאִמְתְּךָ וּלְשִׁכְרֶךָ וּלְתוֹשְׁבֹךָ הַגֵּרִים עִמָּךְ: (ז) וּלְבֶהֱמָתְךָ וּלְחִיתָהּ אֲשֶׁר בְּאֶרְצְךָ תִּהְיֶה כָל־תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל: {ס}

11. **Deuteronomy 15:1-2**

Every seventh year you shall practice remission of debts. This shall be the nature of the remission: all creditors shall remit the due that they claim from their fellow; they shall not require payment from their fellow or kin, for the remission proclaimed is of God.

דְּבָרִים ט"ו:א'-ב'
(א) מִקֵּץ שִׁבְע־שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה: (ב) וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שְׁמוֹט כָּל־בֵּעַל מִנְּשָׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יִשָּׂה בְרַעְיוֹ לֹא־יִגֹּשׁ אֶת־רַעְיוֹ וְאֶת־אֲחִיו כִּי־קָרָא שְׁמִטָּה לַה':

12. **Leviticus 25:8-12**

You shall count off seven weeks of years—seven times seven years—so that the period of seven weeks of years gives you a total of forty-nine years. (9) Then you shall sound

וַיֹּקְרָא כ"ה:ח'-י"ב
(ח) וְסִפַּרְתָּ לָךְ שִׁבְעַת שַׁבְּתֹת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת פַּעַמִּים וְהָיוּ לָךְ יָמֵי שִׁבְעַת שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים תִּשַׁע וָאַרְבָּעִים שָׁנָה: (ט)

the horn loud; in the seventh month, on the tenth day of the month—the Day of Atonement—you shall have the horn sounded throughout your land and you shall hallow the fiftieth year. You shall proclaim release throughout the land for all its inhabitants. It shall be a jubilee for you: each of you shall return to your holding and each of you shall return to your family. That fiftieth year shall be a jubilee for you: you shall not sow, neither shall you reap the aftergrowth or harvest the untrimmed vines, for it is a jubilee. It shall be holy to you: you may only eat the growth direct from the field.

וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפָר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי
בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים תַּעֲבִירוּ
שׁוֹפָר בְּכָל-אַרְצְכֶם: (י) וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת
הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרַאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ
לְכָל-יֹשְׁבֵיהָ יוֹבֵל הוּא תְהִיָּה לָכֶם וְשִׁבְתֶּם
אִישׁ אֶל-אֶחָזְתּוֹ וְאִישׁ אֶל-מִשְׁפַּחְתּוֹ
תָּשְׁבוּ: (יא) יוֹבֵל הוּא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה
תְהִיָּה לָכֶם לֹא תִזְרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ
אֶת-סִפְיָהּ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת-נִזְרֶיהָ: (יב) כִּי
יוֹבֵל הוּא קֹדֶשׁ תְהִיָּה לָכֶם מִן-הַשָּׂדֶה
תֹאכְלוּ אֶת-תְּבוּאָתָהּ:

13. **Leviticus 25:23**

But the land must not be sold for perpetuity, for the land is Mine; you are but strangers resident with Me.

יג. ויקרא כ"ה:כ"ג

(כג) וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכַר לְצִמְתָּת כִּי-לִי
הָאָרֶץ כִּי-גֵרִים וְתוֹשְׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי:

14. from Midrash, Proverbs, 31:10

יד. מדרש, משלי, ל"א:

“One Sabbath afternoon Rabbi Meir was at the study hall teaching. There was an accident at home and his two sons died. Their mother placed them on a bed and spread a sheet over them.

Returning home from the study hall after the Sabbath, Rabbi Meir asked his wife, Beruriah: ‘

Where are our sons?’

She replied: “They went to the study hall.”

Rabbi Meir responded: “I was at the study hall, but didn’t see them.”

They handed him a cup to make Separation blessing (Havdalah) and he recited it (Hivdil).

מעשה היה ברבי מאיר, שהיה יושב
ודורש בבית המדרש בשבת במנחה,
ומתו שני בניו. מה עשתה אמו? הניחה
שניהם על המטה ופרשה סדין עליהם.
במוצאי שבת בא ר' מאיר מבית המדרש
לביתו. אמר לה 'היכן שני בני?', אמרה
'לבית המדרש הלכו', אמר לה 'צפיתי
לבית המדרש ולא ראיתי אותם', נתנו לו
כוס של הבדלה והבדיל, חזר ואמר 'היכן
שני בני?', אמרה לו 'הלכו למקום אחר
ועכשיו הם באים', הקריבה לפניו המאכל
ואכל ובירך, לאחר שבירך אמרה לו
'רבי, שאלה אחת יש לי לשאול לך',
אמר לה 'אמרי שאלתך', אמרה לו 'רבי,
קודם היום בא אדם אחד ונתן לי פקדון,

Rabbi Meir then again asked Beruriah:
"Where are my two sons?"

She answered: "They went to another place
and will be back imminently."

She brought him food. He ate and recited
the blessing.

After he blessed, she said to him:

"My teacher I have a question to ask you."

"Ask" he replied.

"A while back, someone gave me something
to hold for him. Now he's come back to
retrieve it. Should we return it to him?"

He said, "My child, whoever holds
something for someone must return it to its
owner."

She took him by the hand and led him up to
the room, brought him near the bed, and
removed the sheet. He saw the two sons
dead, lying on the bed.

He started to weep, saying:

"My sons, my sons, my teachers my teachers-
my sons in the world, and my teachers who
illuminated me in their Torah."

At that moment she said to Rabbi Meir:

"Rabbi, didn't you teach me that I need to
return the object to its owner?"

He said: "The Lord gave, the Lord took.
May the name of the Lord be blessed now
and forever." (Job 1:21)

ועכשיו בא ליטול אותו, נחזיר לו או
לא? אמר לה רבתי, מי שיש פקדון
אצלו, הוא צריך להחזירו לרבו, אמרה
לו רבי, חוץ מדעתך לא הייתי נותנת
אצלו, מה עשתה? תפשתו בידה, והעלה
אותו לאותו חדר, והקריבה אותו למטה,
ונטלה סדין מעליהם, וראה שניהם מתים
ומונחים על המטה, התחיל בוכה ואומר
'בני! בני! רבי! רבי! בני בדרך ארץ, ורבי
שהיו מאירין פני בתורתן!, באותה שעה
אמרה לו לרבי מאיר רבי, לא כך אמרת
לי—אני צריך להחזיר הפקדון לרבו?,
אמר (איוב א כא): "ה' נתן וה' לקח, יהי
שם ה' מבורך."

Made with the Sefaria Source Sheet Builder
www.sefaria.org/sheets